

דגם תשובות לשאלון בשיטות מחקר במדעי החברה (מתודולוגיה), מס' 49182, קיץ תשפ"ג

בבדיקת התשובות יש להיעזר במקורות הביבליוגרפיים, בתוכנית הלימודים ובדגם התשובות.

ההפניות כאן הן למיקוד (רשימת הנושאים ותתי הנושאים הרלבנטיים לכל שאלה). תוכנית הלימודים מכילה את העמודים המדויקים של כל נושא ותת-נושא.

יש לבדוק אם תשובת התלמיד משקפת ידע, הבנה ושימוש נכון במושגים מתאימים.

תשובה שאינה מספקת תקבל "בלתי מספיק" — 40%. רק אם התשובה אינה קשורה כלל לשאלה, ומעידה על חוסר ידע מוחלט, יינתן הציון 0.

בכל סעיף שנדרש בו "הצג", "הבא", "ציין" ובצד זה "הסבר", חלוקת האחוזים תהיה כדלהלן:

"הצג", "הבא", "ציין" — 30%; "הסבר" — 70% אלא אם כן יצוין אחרת בדגם

1. א. השערות מחקר אפשריות (60%):

אפשרויות: בין השנים 2000-2001 ל-2021-2022 יש עליה באחוזי המשכילים במגזר היהודי; יש עליה באחוזי המשכילים במגזר הערבי; רוב עובדי ההוראה בשנים 21-22 הם בעלי תואר ראשון בכל אחד מהמגזרים. אפשר להציג מסקנות נוספות שתואמות את הטבלה.

הצגת שני נתונים (20%) + ביסוס השערה על נתונים אלו מתוך הטבלה (20%). יש להתאים את הנתונים להשערה.

מי שכתב השערה לא מדויקת אך קרובה (קשור לעולם ההשכלה), לתת 50% על ההשערה.

(מיקוד: תכנון המחקר – השערות + עיבוד כמותי של נתונים – ארגון לוחות והצגה גרפית)

1. ב. משתנה בלתי תלוי (כל אפשרות נכונה 50%): מגזר (ערבי/יהודי), או: שנת לימודים (-2000, 2001, 2021-2022).

משתנה תלוי: אחוז עובדי ההוראה.

מי שהופך בין תלוי לבלתי תלוי – לא לתת נקודות

מי שכותב את שם המשתנה באופן מדויק – לתת 40%

מי שכתב את מרכיבי המשתנה אך לא את שמו (למשל יהודי/ערבי במקום מגזר) – לקבל מלא

(מיקוד: תכנון המחקר: מהם משתנים וסוגי משתנים: תלוי, בלתי תלוי + עיבוד כמותי של נתונים – הצגה גרפית)

2. א. הגדרה אופרציונלית רמת השכלה: ללא תואר אקדמי/ תואר ראשון/תואר שני. (100%)

אפשר להוסיף: הנתונים נאספו על ידי משרד החינוך והלמ"ס.

(מיקוד: תכנון המחקר – הגדרה אופרציונלית)

2. ב. הגדרה נומינלית אקלים בית ספרי (100%): "תחושת מוגנות של התלמידים בבית הספר, תחושת שביעות רצון מבית הספר ומהקשר עם מוריהם והתנהגות נאותה בכיתות".

(מיקוד: תכנון המחקר – הגדרה נומינלית)

3. א. טענה אפשרית (60%): התלמידים מהמגזר הערבי בישראל בעלי תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר (כל נתון אחוזי מתאים לטענה זו). או: בגילאים הצעירים יותר התחושה הכללית החיובית כלפי בית הספר גבוהה יותר אצל התלמידים.

שימו לב: אם התלמידים ענו בטעות על מורים ולא על תלמידים, ועל פי טבלה 1, לקבל באופן מלא.

שני נתונים (20%) + ביסוס (20%):

(מיקוד: תכנון המחקר – שאלת מחקר + עיבוד כמותי של נתונים – הצגה גרפית)

3. ב. ציון סולם המדידה של המשתנה: סולם סדר - אורדינלי (30%)

הצגה (30% - לכל תנאי 15%; אם התייחס רק לתנאי של הסדר לתת 20%): סולם זה עומד בשני תנאים: לכל ערך יש מספר המייצג אותו; ככל שהמספר עולה הערך המייצג אותו עולה.

נימוק (40% - לכל תנאי 20%. אם התייחס רק לתנאי של הסדר לתת 30%): על ההיגד "טוב לי בבית הספר" התלמידים התבקשו לענות מהי מידת ההסכמה שלהם, בסולם שבין 1 (לא מסכים כלל) ל-5 (מסכים מאוד). כלומר, זהו סולם שכלל שהמספר המייצג שלו עולה – הערך של תחושת הטוב עולה. כמו כן, כל ערך מיוצג על ידי מספר שונה בין 1 ל-5.

(מיקוד: סולמות מדידה – סולם סדר - אורדינלי)

מי שנותן רק את התנאי של האורדינלי – לתת תשובה מלא.

4. א. הגדרת מדגם מייצג (כל מרכיב 30% - סך הכל 60%): עליו לעמוד בשני תנאים: על המדגם להיות גדול מספיק כדי לייצג את האוכלוסיה ממנה נלקח; המדגם צריך להיות בעל הטרוגניות זהה/גבוהה להטרוגניות האוכלוסיה המיוצגת.

נימוק (התייחסות לכל מאפיין 20% - סה"כ 40%): נדגמו 48131 תלמידים בכיתות ה-ו, 59247 בכיתה ז-ט ו-38934 מכיתות י-יא, מ-422, 231 ו-21 בתי ספר בהתאמה, והם חולקו לפי אוכלוסיות (63% יהודים מחולקים לממלכתי וממלכתי דתי, 36% מהמגזר הערבי, מחולקים לפי מגזר דרוזי, בדואי, ערבי), וחצי בנים חצי בנות. כלומר, יש עמידה בתנאי הראשון – נבדקים רבים; ועמידה בתנאי השני – ייצוג יחסי של האוכלוסיות הנדגמות.

(מיקוד: סוגי מחקר – מחקר כמותי: מדגם מייצג)

4. ב. מערך מחקר מתאמי (50%): מערך מחקר בו החוקר מתבונן בקשרים (מתאמים) בין משתנים כפי שהם קיימים במציאות.

הסבר (50%): במקרה שלנו מדובר במחקר מתאמי, מכיוון שהנתונים נלקחו מנתוני משרד החינוך והלמ"ס, שבודקים מדי שנה את הנתונים הרלבנטיים בקרב אזרחי ישראל, או במקרה שלנו – מורים ותלמידים

(מיקוד: סוגי מחקר – מחקר כמותי: מערך מתאמי)

5. שאלה עקיפה (25%): שאלה שבודקת באופן ישיר את מה שהחוקר רוצה לברר. (לא לקבל תשובה שכותבים שהיא שאלה שבודקת משהו באופן עקיף).

שאלה מוטת (25%): שאלה שהחוקר הוסיף לה חלק שאינו רלבנטי כדי לכוון את המשיב לכיוון הרצוי לחוקר. (לתת תשובה מלאה למי שמתייחס רק לכיוון המשיב לתשובה הרצויה).

תשובה (20%): מדובר בשאלה מוטת.

נימוק (30%): החוקר הוסיף את המשפט "מטופלים רבים טוענים שקופת החולים "טיב הבריאות" היא הטובה ביותר למשפחה". משפט זה אינו רלבנטי לצורך הבנת השאלה על ידי הנחקר וכוונתו להטות את הנשאל לכיוון קופת החולים המצוינת בטקסט.

(מיקוד: כלי מחקר – סוגי שאלות)

6. מאפייני המחקר המדעי (יש להציג 2 מתוכם, לכל אחד 50% מהציון):

א. אובייקטיביות – החוקר לא מעורב במחקר

ב. אמפיריות – הנתונים נשאבים מן המציאות

ג. סקרנות וספקנות – החוקר לא לוקח דבר כמובן מאליו והנושא מעניין אותו. (מי שכותב סקרנות בנפרד וספקנות בנפרד – יחשב להם כמאפיין אחד בלבד).

ד. כימות – הנתונים / תוצאות המחקר מובאים במספרים.

ה. פומביות – תוצאות המחקר מפורסמות לציבור.

(מיקוד: מחקר במדעי ההתנהגות – מאפייני המחקר המדעי)

7. סוג המהימנות המדובר הוא מהימנות בין שופטים. (20%)

הסבר: מהימנות בין שופטים היא (40%) מדד מהימנות שבודק מתאם בין התוצאות של שני שופטים ביחס לאותו הכלי.

נימוק (40%): בחרתי בסוג זה מאחר ומדובר על בדיקה של בחינת בגרות (אפשר להוסיף: עם שאלות פתוחות) על ידי שני שופטים, כלומר – מציאת המתאם, במטרה ששני השופטים יגיעו לציון דומה מאוד.

(מיקוד: מהימנות – מהימנות בין שופטים)

8. ממוצע (30%): חיבור סך הערכים וחלוקתו במספר הערכים שנמדדו.

סטיית תקן (30%): סך ריבועי המרחקים של הנתונים מהממוצע חלקי מספר הנתונים.

הדגמה (40% - 20% לתשובה הנכונה - 20% לנימוק): במקרה שלנו הציון זהה לממוצע. סטיית התקן מחברת את ריבועי המרחקים ומחלקת במספר הערכים, ולכן תוספת של ערך אחד זהה לממוצע לא תשנה את המונה (סך הריבועים) אך תגדיל את המכנה (מספר הערכים).

לכן סטיית התקן תקטן.

(מיקוד: התפלגות נתונים – מדדי מרכז, ממוצע; מדדי פיזור, סטיית תקן)

9. תשובה: כן, מסכים עם הבחירה (20%).

שני מאפייני מחקר איכותני (לכל מאפיין 30% - סה"כ 60%): ספירלי, החוקר הוא כלי המחקר המרכזי, מחקר אינדוקטיבי, מספר נחקרים מועט ולא מייצג, מערך מחקר גמיש וכללי, אין הפרדה למשתנים, התייחסות למשמעות הדברים בעיני הנחקרים. ניתן לקבל תשובות נוספות.

נימוק (20%): מאחר והחוקר רוצה לברר תפיסות של תלמידים תיכון ולא נתונים כמותיים "אובייקטיביים", המחקר המתאים הוא איכותני.

(מיקוד: סוגי מחקר – מחקר איכותני: מאפייני המחקר האיכותני)

אם מישהו מנמק בצורה טובה שמראה הבנת המושג – שרצוי מחקר כמותי – לקבל.

10. מקדם המתאם של פירסון (יש לציין 2 מאפיינים – כיוון ועוצמה. כל מאפיין מקבל 30%): מדד שבדק את הכיוון ואת העוצמה של קשר בין שני משתנים (אפשר להוסיף: מתאים לנתונים מספריים בלבד, כלומר משתני רווח/מנה). כלומר, הוא יכול להיות חיובי/שלילי (כיוון) ומצביע על עוצמה של בין 0-1 או 0-(-1).

הסבר התוצאה (40%): זהו קשר חיובי חזק (כי הוא 0.7, כלומר מעל 0.5). משמעותו: ככל שהאבות מתקרחים יותר, כך תעלה מידת ההתקרחות של בניהם.

(מיקוד: סוגי קשר – מקדם המתאם של פירסון)

11. מושג רלבנטי (50%): העדפה מתקנת (מכונה גם אפליה מתקנת) היא מתן עדיפות לאנשים על סמך השתייכותם לקבוצה מסוימת באוכלוסייה הנחשבת לחלשה יותר, על פני המשתייכים לקבוצות אשר נחשבות לחזקות יותר, במטרה להשוות פערים חברתיים, מתוך הנחה שהם ניתנים לתיקון. לקבל את המושג "תקרת הזכוכית", וכל מושג שרלבנטי לנושא.

הדגמה (50%): במקרה שלנו, מתן העדפה לנשים בדירקטוריון חברה נעשה כיוון שנשים הופלו ועדיין מופלות, ומטרות התיקון לצמצום את הפער החברתי בין גברים ונשים.

(מיקוד: משפחה – מעמדן של נשים במשפחה ובחברה הפוסט מודרנית – העדפה מתקנת)

12. הסבר (50%): דעה על תכונות ומרכיבי או דפוסי התנהגות של קבוצות שונות. או צירוף סטטוסים, תכונות אופי או דפוסי התנהגות לקבוצה מסוימת.

ניתן לקבל מרכיב קוגניטיבי של דעה קדומה. מה אני חושב על קבוצה מסוימת. (למי שכתב רק דעה קדומה אך לא הסביר שזה מרכיב קוגניטיבי – לתת 40% במקום 50%)

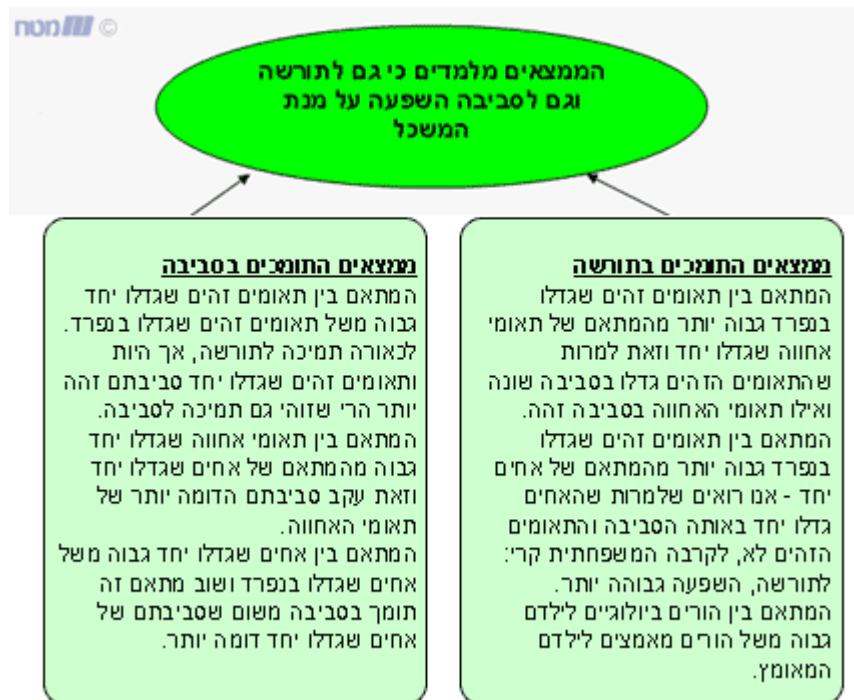
הדגמה (50%): בפתח – כל האנגלים הם מנומסים.

(מיקוד: תרבות – בעיות במפגש בין תרבויות – סטריאוטיפ, דעה קדומה)

13. יש טענה כי סביבה משפיעה יותר מהתורשה על האינטליגנציה. האם אתה מסכים עם טענה זאת? הבא נימוק מסוג ראייה לאישוש או הפרכה של טענה זאת.

תשובה של כן או לא: 20%.

הצגת ממצא מתאים (נימוק מסוג ראייה): 80%. (אם מישהו מביא דוגמה חברתית כללית – לא לקבל כלל. מי שמביא ידע כללי שכולל מספרים – לקבל 50%).

מחקרי האימוץ השונים משווים בין מנת המשכל של ילדים שאומצו לילדים שגודלו אצל הוריהם הביולוגיים ומה מלמדים הממצאים מסתבר כי מנת המשכל של ילדים שאומצו גבוהה יותר משל ילדים שלא אומצו: 117 מול 100

חקרי הטיפוח על סוגיהם השונים מנסים גם הם לתת תשובה לגבי השפעת התורשה או הסביבה. ממצאי המחקרים מלמדים כי בשיטות הטיפוח השונות עלתה מנת המשכל.

מחקרו של סקילס - הסקילס שעבד במוסד לילדים שם לב לשינוי שחל בשתי ילדות שהפכו מעצורות ולא פעילות לחייכניות ומלאות חיים. כשבדק את הסיבה לשינוי גילה כי את הילדות הקטנות אימצו מפגרות בוגרות יותר שחיו באותו המוסד. לאור התוצאות גובש הרעיון למחקר עצמו.

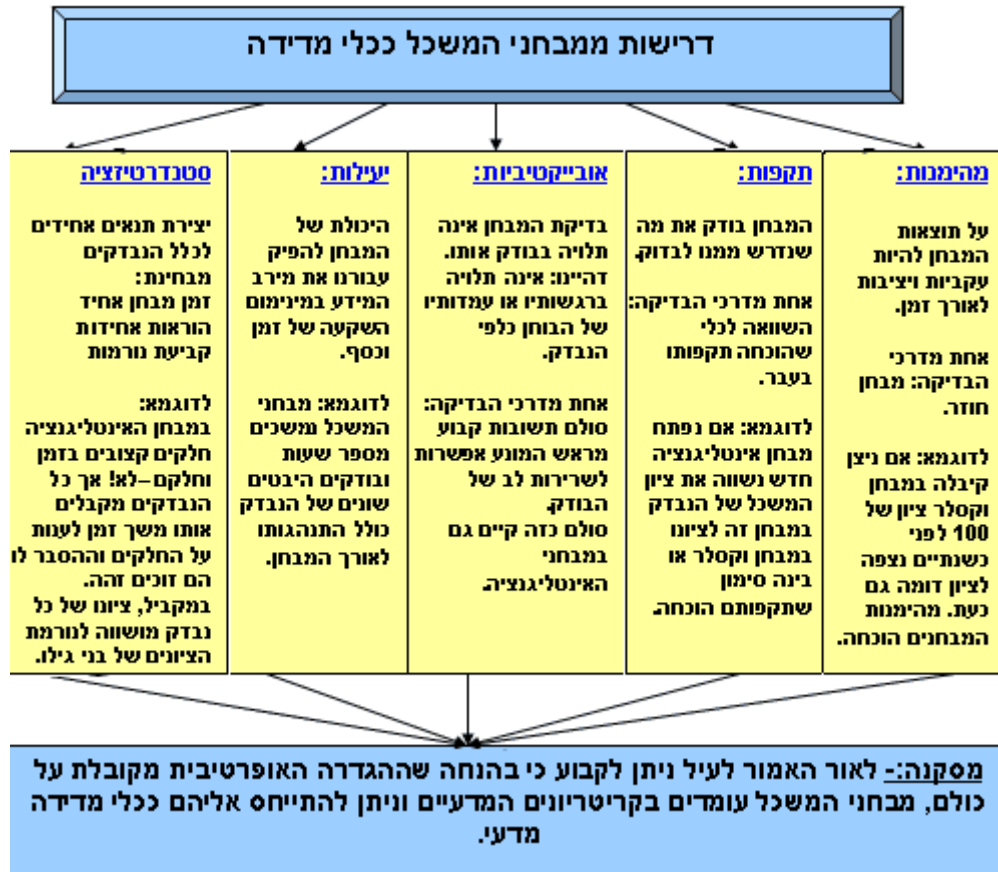
כלומר לקשר הרגשי האישי של הילדות עם המפגרות הבוגרות הייתה השפעה משמעותית על מידת פתיחותן לסביבה והעניין שהילדות גילו. נשאלת השאלה האם קשר רגשי יכול להשפיע גם על מנת המשכל?

מהלך המחקר:	
נבדקו שתי קבוצות ילדים. בכל קבוצה עשרה נבדקים. קבוצה ראשונה אומצה על ידי אם בוגרת בעלת פיגור שכלי ואילו השנייה לא.	
ממצאים:	
בקבוצה שאומצה על ידי אם עם פיגור שכלי	בקבוצה שלא אומצה על ידי אם עם פיגור שכלי
עלתה מנת המשכל הממוצעת בכ- 28 נקודות.	ירדה מנת המשכל הממוצעת בכ- 30 נקודות.
עליה בבריאות הגופנית וברמת האושר האישי.	ללא שינוי.
נשארו בממוצע 5 שנים במוסד.	נשארו בממוצע 22 שנים במוסד.
כמעט כולם סיימו תיכון ואחדים אפילו סיימו תואר ראשון באוניברסיטה.	רק ילד אחד סיים תיכון.
רובם נישאו והקימו משפחה.	רק שניים נישאו.
מסקנות: לקשר אישי רגשי השפעה על התפתחות המשכל.	
	
תמיכה לגישת הסביבה	

(מיקוד: אינטליגנציה – השפעת הסביבה והתורשה על האינטליגנציה)

14. הצגת שתי דרישות. כל דרישה 30% = סה"כ 60%.

נימוק על מבחני אינטליגנציה: 20% לכל דרישה, סה"כ 40%.

(מיקוד: אינטליגנציה - מהי אינטליגנציה ומדידתה)

15. הסבר: שיטת הממשל של הנציגים מבטאת את הדמוקרטיה המודרנית בצורה הטובה ביותר, כיוון שהוא שכך כל אדם זוכה לייצוג של דעתו בפרלמנט. כל אדם בוחר לו נציג ונותן לו את קולו. (50%)

חיסרון אחד של שיטה זו (40%): מתן זכות בחירה ללא משכילים.

לפי מיל, מצד אחד, עקרונות הליברליות מחייבים מתן זכויות לכולם, אולם מצד שני, איך אפשר לתת זכויות שוות לאנשים שלא חונכו או שלא יודעים קרוא וכתוב? האנשים המשכילים בתקופתו של מיל חשו שהם לא יכולים לתת אותן זכויות לאנשים שלא מבינים את פעולתו של הממשל או את עקרונות הליברליזם, ולא מבינים מהי זכות בחירה לכל ואיך מנצלים אותה כראוי.

(מיקוד: רשות הרבים – מיל)

16. מטרתו של עקרון הפרדת הרשויות לפי מונטסקייה (30%): הגבלת הרשויות השונות, ובפרט הגבלת המלך והאצולה. תשובה אפשרית: הגבלת הרשויות מאפשרת שמירה טובה יותר על זכויות האדם והאזרח ועל הליברליזם.

שלוש הרשויות אותן הציג (30%): המחוקקת (קובעת סטנדרטים וחוקים להתנהגות עתידית של בני אדם), המבצעת (אחראית על יישום הסטנדרטים והחוקים הכלליים על מקרים ספציפיים), השופטת (מטילה סנקציות על הסוטים מאותם הסטנדרטים).

וכיצד החלוקה לרשויות אלו מסייעת לבלום שלטון רודני (40%)? מטרת הפרדת הרשויות היא ליצור מערכת מוסדית נפרדת לכל פונקציה שלטונית – שיפוט, ביצוע וחקיקה; לבזר את הכוח בין הרשויות, וליצור תלות גומלין ביניהן, תוך כדי שהן מפקחות האחת על השנייה. כלומר, אין אפשרות לשליט יחיד למלא את כל הפונקציות, והוא תלוי ברשויות האחרות ומבוקר על ידיהן.

(מיקוד: רשות הרבים – מונטסקייה)

17. א. מדיניות תקציבית = מדיניות פיסקלית, המתבטאת בהחלטות הממשלה בנוגע להכנסות (מיסים ישירים ועקיפים) ולהוצאות הצפויות (מוצרים ציבוריים) במהלך השנה הקרובה. באמצעות מדיניות זו הממשלה מתערבת בפעילות הכלכלית במטרה להגשים יעדים חברתיים, לאומיים וכלכליים (6 נקודות).

(מיקוד: תקציב המדינה - המדיניות התקציבית)

17. ב. (1) צמיחה כלכלית = עלייה בכוח היצור של המשק בטווח הארוך (8 נקודות).
(2) מהמחקרים עולה, כי מדיניות תקציבית בה המיסים גבוהים, הוצאות הממשלה גבוהות ורמת השוויון בחלוקת ההכנסות במשק גבוהה – כך שיעורי הצמיחה הכלכלית במדינה גבוהים יותר (8 נקודות).

(מיקוד: תקציב המדינה – המדיניות התקציבית)

18. א. המערכת לביטחון סוציאלי = מערכת מרכזית בכל מדינה דמוקרטית, המשקפת את מחויבות המדינה לביטחון הסוציאלי של אזרחיה. המערכת משמשת כלי מרכזי למימוש הזכות החברתית והכלכלית של האזרחים לביטחון כלכלי וחברתי (6 נקודות).
תפקידיה העיקריים: תפקיד ביטוחי ותפקיד חברתי (4 נקודות).
(מיקוד: מדיניות הביטחון הסוציאלי)

18. ב. שני כשלים במימוש יעדיה של המערכת לביטחון סוציאלי:
(1) ניצול לרעה – הפתרון: הרחבת אמצעי הפיקוח (אישורים, בדיקות רפואיות) במטרה למנוע קבלת קצבאות ממי שאינם זכאים להם (6 נקודות).

(2) אי מיצוי הזכויות – חשיפה למידע אודות הזכויות בכל אמצעי התקשורת (כתובה, דיגיטלית), בשפות שונות (נוסף לעברית ואנגלית) ופתיחת קו סיוע ממשלתי למיצוי זכויות אלה (6 נקודות).

(מיקוד: מדיניות הביטחון הסוציאלי)

